

„Chci to studovat víc a chci to dělat dobře“: vnímání profese studenty a studentkami psychologie během pandemie COVID-19

“I want to study it more and I want to do it well”: psychology students' perceptions of the profession during the COVID-19 pandemic

JAN TRTÍLEK

Psychologický ústav, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Arne Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika,
437924@mail.muni.cz

NATÁLIE NAVRÁTILOVÁ

Psychologický ústav, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Arne Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika,
508865@mail.muni.cz

NIKOL FOJTŮ

Psychologický ústav, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Arne Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika,
511539@mail.muni.cz

BARBARA LÁŠTICOVÁ

Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV, v. v. i., Dúbravská cesta 9, 84104 Bratislava, Slovensko,
barbara.lasticova@savba.sk

Abstrakt: Hlavním cílem této vícepřípadové studie bylo prozkoumat, jak studenti a studentky psychologie na FF MUNI hovoří o případných změnách ve svém vnímání psychologie, motivaci ke studiu a seberealizaci v oboru v důsledku koronavirové krize. Provedli jsme 6 rozhovorů se studenty a studentkami psychologie, které jsme podrobili tematické analýze. Naše výsledky naznačují, že dopady koronavirové krize na motivaci ke studiu i na vnímání psychologie u respondentů i ve společnosti (z perspektivy participantů a participantek) jsou až na výjimky vesměs pozitivní v tom smyslu, že se posílilo vnímání významu psychologické profese i motivace studentů a studentek ke studiu. Důvodem byl především nárůst psychických problémů ve společnosti během pandemie a s tím související tematizace duševního zdraví ve společenském diskurzu.

Klíčová slova: studenti psychologie; pandemie COVID-19; vnímání psychologie; duševní zdraví

Abstract: The main objective of this multiple case study was to investigate how psychology students at the Faculty of Arts of MUNI talk about possible changes in their perception of psychology, motivation to study, and self-actualisation in the field as a result of the coronavirus crisis. Six interviews conducted with psychology students were subjected to thematic analysis. Our results suggest that the effects of the coronavirus crisis on the study motivation and the perception of psychology among the respondents and in society are, with a few exceptions, perceived as primarily positive. The perception of the psychology profession's importance and students' motivation to study has been strengthened. That was mainly due to society's increased mental health problems during the pandemic and the associated thematisation of mental health in societal discourse.

Keywords: psychology students; COVID-19 pandemic; perceptions of psychology; mental health

1 Úvod

Tato vícepřípadová studie je prací studentek a studenta psychologie, která vznikla na základě semestrálního úkolu v kurzu kvalitativní metodologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (FF MUNI) v Brně. Kurz reagoval na pandemii COVID-19 a s ní související

změny. Konkrétně jsme se zaměřili na to, jak pandemii vnímají a prožívají studenti a studentky psychologie na FF MUNI, a zda zkušenost pandemie ovlivnila jejich percepci psychologie jako oboru a jejich motivaci ke studiu.

Celosvětová pandemie nemoci COVID-19, vypuknuvši na začátku roku 2020, nepochybně ovlivnila a stále ovlivňuje chod světových společenství v mnoha sférách. První případy nakažených touto nemocí byly v České republice zaznamenány v březnu roku 2020. Jedním z nejvýraznějších dopadů této krize na psychické zdraví jedinců bylo pravděpodobně celospolečenské omezování sociálních kontaktů, snížená mobilita a izolace populace a celkové narušení běžného chodu společnosti, které u mnohých jedinců mohlo vyústit až do ztráty zaměstnání a existenční krize. U studentů byl tento efekt umocněn i zavíráním škol, které v České republice začalo krátce po březnu 2020.

Podle aktuálních výzkumů vedla restriktivní opatření týkající se koronavirové krize a riziko spojené s krizí u obecné populace (Adamson et al., 2020; Bu et al., 2020; Džuka et al., 2021; O'Connor et al., 2021; Rajčániová et al., 2021; Xin et al., 2020) i zdravotních pracovníků (Rajčáni et al., 2022) ke zvýšené úrovni negativních psychogenních vlivů, vč. vnímaného stresu, úzkosti a osamění. Metaanalýza Salariho a kol. (2020) ukázala vysokou prevalenci stresu (5 studií), úzkostných (17 studií) a depresivních stavů (14 studií) následkem dopadů koronavirové krize napříč světovými populacemi. Do metaanalýzy byly zahrnuty studie provedené na obecné populaci z Itálie, Španělska, Spojeného království, Nigérie, Iráku, Iránu, Indie, Číny, Nepálu a Japonska. Ke stejným závěrům dochází i přehledová studie Akninové a kol. (2022), ale s doplněním, že většina sledovaných konstruktů se během několika měsíců vrátila na předpandemickou úroveň. Je také třeba zmínit, že podle metaanalýzy Pratiho a Manciniho (2021), která zahrnuje pouze výzkumy s kontrolní skupinou, příp. s porovnáním s předpandemickými daty, je efekt lockdownů na duševní zdraví pouze malý ($g = 0,17$; $p = 0,001$). Obě poslední zmiňované studie taktéž docházejí k závěru, že míra osamělosti, sebevražednosti a obecné životní spokojenosti byla v době pandemie stejná jako před ní. To však neznamená, že lidé nevnímali dopady pandemie COVID-19 na své duševní zdraví.

V česko-slovenském kontextu Lečbych (2021) analyzoval souvislosti mezi nemocí COVID-19 a duševními poruchami z pohledu klinicko-psychologické praxe. Poukazuje především na propojení COVID-19 a 1) neuropsychických deficitů (anosmie, ageuzie, cerebrovaskulární poruchy, encefalopatie a poruchy periferního nervového systému), 2) úzkostných a afektivních poruch a 3) psychotických poruch následkem biologických vlastností viru SARS-CoV-2 a zvýšené psychické zátěže plynoucí z pandemické situace. Babinčák a Babjáková (2022) zase v rámci obecné slovenské populace poukázali na faktory individuální socioekonomické a demografické situace a konstruktů vnímané koronavirové úzkosti, které zvyšují riziko deprese, nespavosti a generalizované úzkostné poruchy.

Kromě zkoumání vlivů krize na psychické zdraví se literatura zaměřuje též na protektivní faktory umožňující lepší zvládnání krize jako vnímaná sociální opora, pozitivní přerámování krize, sebekpéče a vytrvalost; případně negativní faktory jako internalizované vyhýbavé copingové strategie a marginalizovaný socioekonomický a demografický (gender a věk) status (Adamson et al., 2020; Džuka et al., 2021; Prime et al., 2020; Rajčáni et al., 2022; Rajčániová et al., 2021; Urban & Urban, 2020). Na celospolečenské úrovni funguje jako salutoprotektivní faktor vůči pandemickému stresu důvěra ve státní instituce (Sibley et al., 2020).

V českém a slovenském prostředí se lze setkat s několika psychologickými výzkumy věnujícími se koronavirové krizi z perspektivy různých společenských nebo profesních skupin. Rajčániová a kol. (2021) a Tomšík a kol. (2021) se věnují rodičovské zkušenosti během pandemie; Rajčáni a kol. (2022) se věnují protektivním/ohrožujícím faktorům duševního zdraví u zdravotních sester. Kúsová (2021) se ve své případové studii zase zaměřuje na dopady pandemie COVID-19 u studentů a studentek Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy, kdy identifikovala celkem 6 hlavních oblastí dopadu – obecné změny v životě (např. stěhování, ztráta práce nebo sebezrozvoj), studium (např. možnost nahrávání přednášek, ale i prokrastinace či snížení motivace), fyzické zdraví (kdy kromě jednoho souvisí většina podtémat se zhoršením fyzického stavu), psychické zdraví (kdy lidé nejvíce pociťovali např. stres, strach nebo beznaděj, avšak docházelo i ke zvýšení péče o duševní zdraví), sociální život a vztahy (kdy převládala zejména pocit izolace) a kvalita života (kam řadí např. horší spánek, pocit nesvobody, ale i obecné zlepšení). Nejsme si však vědomi toho, že by v našem kontextu byly do této chvíle publikovány studie, které by se zabývaly vnímáním koronavirové krize a psychologické profese z perspektivy psychologů a psychologek, případně studentek a studentů tohoto oboru.

V této studii se zaměřujeme na populaci studentů a studentek psychologie na Psychologickém ústavu FF MUNI. Jak již bylo zmíněno výše, zajímá nás především jejich vnímání samotné psychologie, ale také to, co bylo jejich motivací pro započítí studia, zda, popřípadě proč se tato motivace během studia proměnila a jakou mají motivaci skutečně tuto profesi v budoucnu vykonávat, a to všechno v kontextu koronavirové krize. Před vypuknutím pandemie se motivací pro studium psychologie v České republice zabýval např. Tenkl (2013), který jako nejčastější hybné faktory zjistil identifikaci s rolí psychologa, pocit poslání a obětování se pro druhého. O motivaci ke studiu a pochybnostech o výběru oboru psychologie se pak ve své práci zajímala Křižáková (2019). Ta mezi hlavní motivaci řadí např. zájem o daný obor, možnost využití v běžném životě či prospěšnost. Co se týče pochybností, které studentky a studenti

o své volbě oboru mají, popisuje jako nejčastější důvody vlastní nedostatečné schopnosti a náročnost studia. Zároveň dodává, že tyto pocity má asi čtvrtina dotazovaných.

V průběhu koronavirové krize bylo také uskutečněno několik (zahraničních) výzkumů zabývajících se psychickým prožíváním a motivací ke studiu u studentů a studentek napříč různými obory (včetně psychologie), a to primárně v kontextu přechodu na online výuku. Výsledky těchto studií naznačují, že došlo k poklesu motivace ke studiu, nárůstu vnímané úzkosti a potřebnosti sociální opory (Camacho et al., 2021; Cao et al., 2020; Cosmas, 2022; Elmer et al., 2020; Fruehwirth et al., 2021; Klootwijk et al., 2021; Laranjeira et al., 2022; Marler et al., 2021; Rahman et al., 2021; Tan, 2020). Stejný efekt byl též pozorován z perspektivy rodičů studentů a studentek (Zaccoletti et al., 2020).

Výše zmíněné studie se primárně pohybují na úrovni kvantitativního zpracování dat. Studie s použitím smíšených metod Pelikanové a kol. (2021) hovoří o důležitosti seberegulovaného učení a vnitřní motivaci ke studiu jako o protektivním faktoru zvládání krize. Na základě smíšených metod hovoří též Usherová a kol. (2021) o poklesu motivace ke studiu a o potřebě sociálního kontaktu přímo u studentů psychologie. Hlubší kvalitativní vhled do vnímání studia psychologie během koronaviru nabízí Basadienová a kol. (2022), kteří též tematizují pocit izolace a snížení motivace během online studia, avšak při bližším zkoumání se ukazuje, že někteří studenti se naopak cítili motivovanější, a to hlavně díky vnímané dostupnosti online přednášek, možnosti vyhnout se sociálnímu kontaktu, není-li o něj zájem, a šetření času a peněz za cestování a školní stravu. V podobném duchu se Meeter a kol. (2020) na základě jedné otevřené otázky v rámci svého jinak kvantitativního výzkumu mezi nizozemskými studenty snažili odhalit (de)motivující faktory v rámci online studia. Mezi hlavní motivující faktory řadí ušetření času stráveného cestováním a možnost vlastního plánování studia (jsou-li materiály předem dostupné). Jako jeden z hlavních demotivujících faktorů označují zhoršenou možnost interakce během výuky.

Nicméně žádné studie se podle našeho zjištění nezaměřují na případnou změnu vnímání samotného oboru psychologie (případně propojení změny vnímání oboru s tak často tematizovanou motivací ke studiu). Jistou představu o tom, jak studenti a studentky vnímají psychologii mimo kontext koronavirové krize, poskytuje studie Richardsonové a Lacroix (2020). Autorka a autor se zaměřili na to, zda studenti psychologie vnímají psychologii jako vědu a jak ji v tomto ohledu porovnávají s jinými vědními obory. Podle jejich výsledků studenti považují psychologii za vědu, nicméně ne tak „vědeckou“ jako přírodní vědy. Analýza volně-asociačního cvičení též naznačuje, že v myslích studentů je psy-

chologie poněkud sémanticky vzdálená jiným vědním oborům, tj. pojí se s jinými asociacemi. Každopádně dosavadní nedostatek relevantních studií je částečně překvapivý vzhledem k tomu, že pandemie COVID-19 přinesla silnou mediální saturaci témat duševního zdraví a zvýraznila potřebnost profesí, jako je psycholog.

Na jednu stranu mohla obtížná realizovatelnost distanční výuky, omezená interakce s vyučujícími a spolužáky atd. vyvolat u mnohých pochybnosti o správnosti výběru oboru. Dále koronavirová krize zvýraznila také náročnost pomáhajících profesí, což u některých studentů a studentek mohlo vést k pochybnostem ohledně správnosti volby oboru. Na druhou stranu s tím jde ruku v ruce i zvýraznění potřebnosti těchto profesí (např. navýšením poptávky po psychologické pomoci), což zase mohlo působit motivujícím způsobem. Podobně pandemie COVID-19 přinesla spoustu příležitostí k pomoci a dobrovolnictví, kde se studenti a studentky mohli přímo zapojit do pomoci společnosti, což také mohlo podpořit jejich motivaci ke studiu a seberealizaci v této oblasti.

Zde se tuto mezeru v poznání snažíme zaplnit. Zajímá nás, k jakým změnám (pokud vůbec) došlo v důsledku koronavirové krize u studentů a studentek psychologie FF MUNI ve vnímání psychologie a v jejich motivaci ke studiu a seberealizaci v tomto oboru. Tento náš zájem je zaměřen jak na osobní úroveň samotných studentů a studentek, tak na to, jakým způsobem tato témata vnímají ve společnosti. Naším cílem je zde popsat, jak participantky a participanté tematizují pocity, motivaci a chování spojené se studiem psychologie a vnímáním oboru při koronavirové krizi, zjistit jejich případné změny a důvody těchto změn. Na základě těchto cílů formulujeme následující výzkumné otázky:

1. Jak (pokud vůbec) ovlivnila koronavirová krize motivaci studentek a studentů psychologie k tomu, aby se stali psychology, a jak ovlivnila jejich vnímání této profese?
2. Jakým faktorům je přikládána váha pro tyto případné změny v narativech participantů a participantek?

2 Metody

2.1 Participanté

Našimi participantkami a participanty byli 2 studenti a 4 studentky psychologie na FF MUNI ve věku od 20 do 24 let, v době provádění rozhovorů docházející do 2. a 3. ročníku bakalářského studia a do 1. ročníku studia magisterského. Každý z autorů a autorek a dalších osob podílejících se na této studii si participantku či participantu volil sám, jednalo se tedy o záměrný výběr, který však nestál na předem definovaných specifických charakteristikách (kromě toho, že jde o studenta/tku psychologie na FF MUNI), ale pouze na známosti či ochotě dotazovaných.

2.2 Metoda sběru dat a analýzy

Jako metodu sběru dat jsme použili polostrukturované interview (Masaryk, 2021), ve kterém jsme se doptávali na motivaci ke studiu, osobní a společenské vnímání psychologie, její potřebnost, náročnost, případné proměny tohoto vnímání, osobní i studijní prožívání během koronavirové krize a případné aktivity nad rámec studia (pro scénář rozhovoru viz přílohu). Všechny rozhovory proběhly v listopadu 2021.

Pro analýzu rozhovorů jsme využili metodu tematické analýzy podle Braunové a Clarkeové (2006). Zajímala nás zde participanty explicitně popisovaná témata; při naší analýze jsme se tedy pohybovali na sémantické úrovni analýzy, z tzv. realistického epistemologického hlediska (Braun & Clarke, 2006, 13–14), a kombinovali jsme induktivní a deduktivní přístup.

Všechny rozhovory byly v první fázi analýzy nejprve doslovně přepsány a následně individuálně pročitány, přičemž byla analyzována jejich individuální tematická struktura (Flick, 2018). V další fázi byly rozhovory pročitány skupinově celým výzkumným týmem. Při tomto skupinovém čtení jsme se pokusili stanovit obecnou tematickou strukturu všech rozhovorů, a to s přihlédnutím k jejich individuálním strukturám. Pro tuto výslednou obecnou tematickou strukturu a její popis viz sekci výsledky.

2.3 Etika

Před rozhovorem každý dotazující své participantce či participantovi stručně slovně popsal/a, jaké je téma výzkumu, a tedy oč v rozhovoru půjde, poučil/a ji nebo jej, že poskytnuté informace budou anonymizovány a že je možné rozhovor kdykoliv ukončit a nepokračovat v něm. Následně byli participant a participantky požádáni o poskytnutí souhlasu s uskutečněním daného rozhovoru, jenž byl taktéž udělen ústně.

Data byla v procesu tematické analýzy zcela anonymizována, aby nebylo možné z osobních informací účastníky a účastnice identifikovat. V rozhovorech vystupovali pod pseudonymy Daniel, Eliška, Josefína, Radek, Robin a Uršula.

3 Výsledky

V této části prezentujeme výslednou obecnou tematickou strukturu rozhovorů, krátký popis jejich jednotlivých kategorií a příklady úryvků rozhovorů pro konkrétnější přiblížení jednotlivých kategorií. Obecná tematická struktura je popsána v následujícím textu a shrnuta v tabulce 1.

3.1 Vnímání psychologie ve společnosti před koronavirovou krizí

Téma vnímání psychologie ve společnosti před koronavirovou krizí jsme do našich rozhovorů zařadili, neboť jsme od našich respondentů chtěli zjistit, zda následkem koronavirové krize a všech možných souvisejících negativních dopadů došlo z jejich pohledu v daném vnímání ke změně, či nikoli. Výsledkem tohoto snažení jsou dvě kategorie podtémat, a to 1) „psychologie jako pseudověda“ a 2) „stigmatizace klientů terapie“. Obecně tedy lze říct, že představa participantů a participantek o „veřejném“ pohledu na psychologii před koronavirovou krizí je vesměs negativní.

3.1.1 Psychologie jako pseudověda

Všichni participant a participantky v rozhovorech uvedli, že společnost psychologii před koronavirovou krizí nevnímala jako opravdovou, exaktní vědu. Radek (6–9) např. zmiňuje, že lidé psychology vnímají jako ty, kdo ze svých klientů sami dělají blázný. Ostatní participant/participantky (např. Robin. 5–6) měli za to, že byl

Tab. 1 Obecná tematická struktura

Vnímání psychologie ve společnosti před koronavirovou krizí	Psychologie jako pseudověda			
	Stigmatizace klientů terapie			
Změna vnímání psychologie ve společnosti kvůli koronavirové krizi	Destigmatizace			
	Žádná změna			
Dřívější osobní vnímání psychologie	Psychologie jako užitečné a smysluplné povolání			
	Nejasná nebo úzká představa o profesi			
	Touha po propojení poznatků, porozumění psychickému dění a pomoci jiným			
	Náročnost psychologie záleží na osobnosti a referenčním bodu porovnání			
Osobní změny ve vztahu k psychologii	Vnější	Náročnost online terapie		
		Vidina uplatnění		
	Vnitřní	Kladná zkušenost s dobrovolnictvím	Dopady vlastních psychických problémů (a problémů svých blízkých) způsobených koronavirovou krizí	
		Snížení motivace ke studiu následkem online výuky	Zvýšení motivace k osobnímu a profesnímu rozvoji následkem online výuky	

tento obor málo vážený, a dokonce si myslí, že jím bylo opovrhováno. Tento postoj vystihují např. následující úryvky rozhovorů:

E: „Myslím, že furt převládá ve společnosti přesvědčení, že [psychologie] není úplně exaktní věda a hodně lidí to odsuzuje právě proto, že to je něco takového (...) pomáhá to jenom někomu. A není to určitě jako všelék, jako třeba psychoterapie...”

V: Jo, ale to znamená co vlastně tady?

E: [směje se] Mmm, že je to taková pseudověda, no, že, že to není založeno na žádných jako, zásadních, základních faktech, jako třeba fyzika.“ (Eliška, 9–17)

3.1.2. Stigmatizace klientů terapie

Nejvýznamnějším se z hlediska společenského vnímání psychologie dle našich participantů a participantek stal pohled na psychologii jakožto pomáhající profesi a s tím související pohled na duševní zdraví. Naši participanté a participantky předpokládali, že před koronavirovou krizí byla psychologická pomoc málo vyhledávaná. Rovněž zmínili, že mezi lidmi, kteří se s ní u sebe nebo svých blízkých dosud nesetkali, přetrvávalo jisté stigma, tedy přesvědčení, že k psychologovi chodí pouze lidé, již mají nějaký zásadní problém týkající se jejich duševního stavu. Vůbec si tedy neuvědomovali další možnosti pomoci a podpory, které psychologie nabízí. Toto téma participanté a participantky verbalizovali např. takto:

„Přišlo mi, že... že je to práce, kterou spoustu lidí oceňuje, ehm, samozřejmě jsem v tom viděl i nějaký stigma, že to nebylo úplně jako normálně přijímaný (...), že někdo chodí k psychologovi, tak sis hnedka třeba řekl, že je s ní něco špatně nebo tak, že to není něco, co je normální, něco, co třeba každý potřebuje někdy...” (Daniel, 32–35)

„No asi tak jako je to vnímáný vždycky, že prostě pomáhající profese, tam, kam chodí lidé, kteří mají nějaký problémy, a myslím, že spíš je to teda vnímáný tak, že tam chodí lidé s většíma problémama, než třeba ve skutečnosti chodí, že si neuvědomují, že se tam lidi můžou přijít třeba jenom vypovídat, o něčem se poradit a nemusí tam chodit třeba dva roky.“ (Uršula, 4–7)

V jiném rozhovoru (Eliška, 37–39) se také objevila představa, že vyhledávání psychologické pomoci je ve společnosti spojováno s určitou vnitřní slabostí a někteří lidé problematiku duševního zdraví bagatelizovali.

3.2 Změna vnímání psychologie ve společnosti kvůli koronavirové krizi

Jak již bylo zmíněno výše, jedním z našich hlavních záměrů bylo právě prozkoumání případné vnímané změny vidění psychologie ve společnosti pohledem jejich studentů a studentek. Výsledkem je rozdělení výpovědí do dvou podkategorií, tedy 1) změna ve formě destigmatizace profese psychologie a 2) absence změny, přičemž první podkategorie byla zastoupena u všech participantů a participantek, druhá pouze u jedné participantky.

3.2.1 Destigmatizace

Změnou, kterou naši participanté a participantky ve vnímání psychologie ve společnosti zaznamenali, byla obecně její destigmatizace, a to hned z několika důvodů. Podle nich k ní pravděpodobně nejvíce přispěl lockdown, při němž došlo k výraznému omezení sociálního kontaktu a jiným obtížným osobním situacím. Lidé nově trávili spoustu času doma, mnohdy sami, měli více prostoru pro přemýšlení nad vlastním psychickým stavem, a začali proto pocítovat touhu s někým si o svých potížích promluvit:

„Já si myslím, že ten lockdown tomu hrozně – přispěl hrozně k tomu, že lidi byli na spoustu věcí najednou sami. Už jenom to trávit čas sám se sebou pro někoho nemusí být jednoduchý a myslím si, že je to – určitě spousta lidí to teďka shledává více potřebným a užitečným než třeba předtím. Že třeba lidi, který na to nikdy nepomysleli dřív, tak teďka nad tím aspoň začali uvažovat. Myslím si, že je to potřebný – těch lidí je najednou mnohem víc, než bylo dřív a těch psychologů není zas o tolik víc...” (Daniel, 126–130)

„Myslím si, že určitě, že se začlo víc přemýšlet celkově nad psychickým zdravím a nad tím, jak je důležité, takže se začli lidé aji víc obracet na psychology a začli si uvědomovat, že hrají důležitou roli.“ (Robin, 9–11)

S tím taktéž souvisí změna nahlížení na psychologii jako pouhou pomoc pro duševně nemocné. O psychologii se ve společnosti začalo více hovořit, a některým se tak nově naskytla příležitost uvažovat o dané profesi jako o pomoci přínosné a užitečné, schopné obnovy koronakrizí poznamenané duševní pohody, která je vhodná pro každého, díky čemuž také došlo ke zvýšení poptávky po psychologích a psycholožkách.

„Myslím, že dost lidí si na tom uvědomilo, že to není jen tak nějaký povolání, že jim to může pomoci v každodenním životě i s obyčejnými věcmi pro ně, že nemusí být vyloženě nějaký psychopati nebo mít sebevražedný sklony, aby museli jít k psychologovi.“ (Uršula 67–69)

3.2.2 Žádná změna

Přestože většina participantů a participantek změnu ve vnímání psychologie ve společnosti zaznamenala, Josefína tak optimistická není. Věří, že se o psychologii začalo více mluvit, což by mohlo značit pozitivní posun do budoucna, avšak v současné době podle ní žádný významný zlom ve vnímání psychologie společnosti, na rozdíl od jiných zdravotnických profesí, nenastal.

„Jakože doufám, že se díky tomu o tom začalo víc debatovat a celkově jako o duševním zdraví a profesi psychologa, ale nemyslím si, že tam byl až takovej ten obrovský poznatek, jak třeba u sestřiček v nemocnici žejo, který prostě nebyly doma...“ (Josefína, 58–60)

3.3 Dřívější osobní vnímání psychologie

Protože cílem práce je prozkoumat nejen vnímání psychologie „ve společnosti“ (očima participantů), ale též vnímání psychologie samotnými participanty a participantkami (včetně jejich motivace pro studium a výkon psychologické profese), doptávali jsme se také na jejich osobní pohled na psychologii. Ve výpovědích jsme identifikovali čtyři tematické podkategorie shrnující jejich vlastní názor na psychologii, představu o profesi a motivaci ke studiu, které se vztahují k době před koronavirovou krizí: 1) „psychologie jako užitečné a smysluplné povolání“, 2) „nejasná nebo úzká představa o profesi“, 3) „touha po propojení poznatků, porozumění psychickému dění a pomoci jiným“, 4) „náročnost psychologie záleží na osobnosti a referenčním bodu porovnání“. Zde je potřeba zmínit, že pro většinu participantů a participantek znamenalo období před koronavirovou krizí zároveň období před nástupem ke studiu psychologie.

3.3.1 Psychologie jako užitečné a smysluplné povolání

Participant a participantky na rozdíl od předpokládaného obecného vnímání psychologie společností považovali tento obor za přínosný, užitečný, zajímavý a takový, který má smysl studovat a dále se mu věnovat. V tomto případě nešlo zcela oddělit minulý (před nástupem na studium a pandemií) a současný pohled na psychologii, protože participant a participantky tento obor takto vnímají stále.

„Tak vlastně už předtím mi přišla jako hodně smysluplná práce/činnost, fascinující zajímavý obor a jako v podstatě se na tom nic nezměnilo u mě, no. (...) Vnímám to pořád jako neuvěřitelně přínosnou, zajímavou činnost, které bych se chtěla věnovat a utvrdilo mě to v tom, že to dává smysl.“ (Josefína, 3–6)

„V mojí sociální bublině si myslím, že k tomu lidi už před pandemií přistupovali tak, že je to povolání užitečné a v současné společnosti nezbytný.“ (Radek, 4–6)

3.3.2 Nejasná nebo úzká představa o profesi

I přes vnímání smysluplnosti oboru však měli někteří participant a participantky o profesi psychologa poměrně nejasnou nebo úzkou představu. V psychologii buď viděli profesi, která nabízí mnoho zajímavých odvětví, jimž by se v budoucnu mohl člověk potenciálně věnovat, jako např. Daniel, anebo za celým širokým oborem naopak viděli pouze jednu vyhraněnou oblast, např. psychoterapii jako Josefína nebo pomoc lidem jako Radek.

„... tak pro mě to bylo takový docela nevyjasněný, co vlastně ten psycholog dělá. Přišlo mi to zajímavý ve spoustě ohledech, jako že pracuješ s lidma, že to má spoustu odvětví ta psychologie, do kterých se můžeš vrtnout, čemu se můžeš věnovat a tak. Neměl jsem jasnou představu, jako co bych chtěl dělat.“ (Daniel, 25–28)

„Pro mě to byla hodně představa toho terapeuta přímo, teď už teda vím, že je to daleko širší záběr (...) a člověk se může vydat různýma cestama, ale tehdy to byl dost takový jako laický pohled můj. Nemám v okolí žádnýho třeba psychologa nebo někoho, kdo by to studoval, viděla jsem v tom vyloženě jenom (...) takovej ten freudovský pohled, člověk na tom gauči a povídají si.“ (Josefína, 18–22)

„Myslím, že každé, než jde studovat jakékoli obor, má trochu zkrácený představu o tom, co to všechno obnáší. Nevíš, pokud teda nejsi poctivec, co hodně pátrá a všechno si ověřuje, nebo pokud neznáš někoho, kdo tu školu dělal/dělá taky, co všechno pak můžeš jít dělat a co naopak ne. Pro mě to samozřejmě znamenalo nějakým způsobem pracovat s lidma a pomáhat jim. Takovej mainstream pohled, ale je to tak.“ (Radek, 29–33)

Jiní respondenti se nad představou psychologické profese před koronavirovou krizí ani příliš nezamýšleli, protože studium psychologie ani dlouhodobě neplánovali (Robin 14–18).

3.3.3 Touha po propojení poznatků a porozumění psychickému dění

V otázce motivace vedoucí ke studiu psychologie se u většiny participantů a participantek vyskytovalo téma touhy po propojení předešlých informací a porozumění psychickému dění. Ve studiu psychologie participant a participantky mimo některé své zájmy, jako např. psychedelika u Daniela, viděli především možnost propojování rozmanitých poznatků týkajících se hlavně lidského těla a mysli, jak ilustrují následující úryvky.

„Určitě ze začátku to byly ty psychedelika... Ještě mě bavila obecná psychologie. Jako kdyby ty obecný mechanismy ty myslí, třeba, člověka... Jsem tomu

vlastně chtěl porozumět víc do hloubky a zajímalo mě i biologický hledisko. (...) A taky to, že jsem tomu prostě chtěl víc porozumět, propojit si ty poznatky, třeba právě s tou biologií, a to mě taky asi motivovalo v pozdějších pak ještě fázích." (Daniel, 58–67)

„že jsem věděla, že je to všechno jako propojené a zároveň mě bavilo aji to tělo, ale jakoby aji ta mysl, takže jsem si říkala, že půjdu na tu psychologii, protože tam je oboje.“ (Robin, 41–42)

Kromě toho respondenti také na základě svých předchozích zkušeností toužili lépe porozumět psychickému dění, a získávat tak větší rozhled vztahující se k lidem i k celkovému fungování sociálního světa, díky němuž by pak byli schopni pomoci nejen sobě, ale i druhým.

„... nejenom, že jim pak můžu pomáhat, ale že to může pomoci i tobě získávat jako větší rozhled o tom, jak vlastně ten svět funguje a lidi v něm, protože to nevnímáš jenom od sebe, ale i od těch druhých...“ (Uršula, 19–21)

„Spíš abych třeba porozuměla těm věcem a jako mohla pomoci svým kamarádkám kdyžtak [smích] a někdy sobě, ale nebylo to takové, že bych do toho šla s tím, že prostě eee mě to zbaví mojich problémů, to jako ne.“ (Robin, 216–219)

A pro některé byla motivací konkrétní osoba, jako např. Eliščin středoškolský učitel, který ji k psychologii nejen přivedl, ale také ji v jejím vzdělávání plně podporoval, nebo Uršulini spolužáci a spolužačky, kteří ji vnímali jako osobu s predispozicí pro psychologickou profesi.

„Jsem měla na střední učitele, který mě k tomu hodně... přived. Zprostředkoval nám vlastně nějaký informace o tom, jak fungují nějaký základní oblasti mozku (...), jak se třeba evoluce podepisuje na našem každodenním chování. (...) A díky němu mě to vlastně hrozně začalo jako... hajpit a hrozně se mi to začalo jako líbit a on mě i jako konkrétně osobně dost podporoval v tom, abych to dělala, protože asi dost viděl, že mě to jako ne jenom baví, ale... že to myslím s tím vážně“ (Eliška, 106–115)

„Když jsem byla mladší na gymplu, tak jsem byla taková ta, za kterou se všichni chodili radit a prostě, který si přišli postěžovat, řešila jsem jejich konflikty a takhle. No a nikdy jsem vlastně nepřemýšlela nad tím, co chci dělat, a pak když to vlastně přišlo, tak mi všichni říkali, že tohle by mi šlo, že bych to měla do budoucna dělat. Že si myslí, že prostě mám pro to určitý cit (...), tak tohle byl asi jako největší tahač toho, proč jsem tam šla“ (Uršula, 29–34)

3.3.4 Náročnost psychologie záleží na osobnosti a referenčním bodu porovnání

Při otázce týkající se náročnosti profese psychologie účastníci a účastnice reagovali tím, že psychologie je bezpochyby náročná. Už jen cesta za tímto povoláním je např. dle Elišky dlouhá a těžká. Avšak všichni se shodují na tom, že vnímaná náročnost profese závisí především jednak na osobnosti konkrétního psychologa a jednak na tom, s jakou jinou profesí ji porovnáme, ať už v rámci samotné psychologie či v zcela jiných oborech.

„Každý povolání je náročný v něčem jiném, ale myslím, že tohle povolání je náročný třeba pro lidi, co nedokážou moc dobře naslouchat... A že pro lidi, co rádi naslouchají a mají tu motivaci jako pomáhat ostatním, tak to tak náročný [nebude]... Nebo třeba pro lidi, co nejsou moc psychicky odolní sami, odolný ve smyslu, že si berou hodně věci osobně k srdci a cizí problémy prožívají jako ve velkém, tak to pro ně bude asi náročnější, ale neznamená to, že to zase nemůžou dělat.“ (Eliška, 153–159)

„Spoustu povolání je náročných třeba i fyzicky, psycholog se fyzicky nenadře, ale na hlavu je to určitě nápor. Záleží samozřejmě, co za oblast děláš, výzkum je asi trochu jiná kapitola třeba, ale i takovej školní psycholog to má těžký, tím jsem si jistě, protože mám spoustu let zkušeností z práce s dětmi a jejich osudy jsou mnohdy šílený.“ (Radek, 52–55)

3.4 Osobní změny ve vztahu k psychologii

Stejně tak jako koronavirová krize dle respondentů poznamenala společnost, poznamenala nějakým způsobem je samotné a to, jak pohlíží na psychologii obecně, i to, jak přistupují ke studiu.

Jak však již bylo naznačeno v předchozí části týkající se dřívějšího osobního vnímání, je velmi složité rozlišit, zda dané změny nastaly skutečně vlivem koronavirové krize, nebo vlivem samotného studia a nabytí nových poznatků.

Při utváření následujících témat jsme se tedy zaměřili především na výpovědi účastníků a účastnic, kteří na koronavirovou krizi v rozhovorech explicitně odkazovali. Díky tomu jsme byli schopni oddělit některé motivy vztahující se k samotnému studiu psychologie, kterými jsou např. různorodost oborů, vnímání jeho smysluplnosti, pocítování zodpovědnosti vůči lidem nebo praktické využití získaných poznatků, od motivů vzniklých na základě zkušenosti s koronavirovou krizí. Zde jsme identifikovali faktory „vnější“ a „vnitřní“. Vnějšími myslíme ty, které se týkají pozorování vnějšího světa. Vnitřními pak ty, které vycházejí z prožití nějaké osobní zkušenosti.

3.4.1 Vnější

V rámci vnějších faktorů pramenících z koronavirové krize a týkajících se změny vnímání budoucího psychologického povolání jsme ve výpovědích participantů a participantek identifikovali 1) vnímání „náročnosti online terapie“ a 2) „vidinu uplatnění“ v oblasti psychologie.

Náročnost online terapie

Kromě jiných obtíží přinesla podle některých respondentů koronavirová krize i jednu, která se jim v psychologické profesi jeví jako zásadní, a to nemožnost osobních setkání a nutnost zřízení online formy terapií. To vnímají jako velice nelehkou změnu, která přispěla ke zvýšení náročnosti daného povolání.

„Takže si myslím, že jako pro spoustu – pro všechny to byla změna [přechod na online formu terapie] – a myslím, že pro ty psychology, nebo ty, co jsou jakoby praktikující, to nebylo rozhodně lehký a ta náročnost toho se ještě zvýšila díky tomuhle.“ (Daniel, 101–103)

„... ta terapie spíš to měla těžší třeba, že se přesunula do online prostoru, což mohlo být taky jako hodně zajímavý a náročný asi.“ (Josefina, 60–61)

Vidina uplatnění

Většina participantů a participantek se shodovala na tom, že přestože měla koronavirová krize dopady především negativní, pro profesi psychologie to na rozdíl od ostatních povolání neznamenovalo jen další zátěž. Naopak viděli pozitivita v již výše zmíněné zvyšující se poptávce po psychologizích a psycholožkách, a tím pádem vnímali i větší možnosti uplatnění na poli psychologie, což ve výpovědích hodnotili jako motivující.

„Mám větší odvalu a motivaci jít do té terapie, protože vidím, že ta korona ty lidi k tomu směřuje, aby tam třeba chodili, abych neskončila prostě třeba bez práce [pousměje se]. Nebo, že mám pocit, že to budu moct dělat, což je teď taková otevřenější ta společnost těmhle věcem, takže mě to víc motivuje do jedny z těch sfér. A to je terapie. (Eliška, 287–291)

„Možná mě to fakt utvrdilo v tom, že díky tomu jako vím, že když to vystuduju, tak prostě práce vždycky bude pro psychology.“ (Robin, 87–88)

„...hlavně teda to, že se konečně učim něco, co vím, že do budoucna použiju a co mě vážně zajímá, prostě v tom vidim ten potenciál do budoucna.“ (Uršula, 36–38)

3.4.2 Vnitřní

V rámci vnitřních faktorů osobní změny vnímání psychologie jako profese i studia jsme ve výpovědích identifikovali čtyři podkategorie: 1) „kladná zkušenost

s dobrovolnictvím“, 2) „dopady vlastních psychických problémů (a problémů svých blízkých) způsobených koronavirovou krizí“ a online výuku, u které rozlišujeme 3) „snížení motivace ke studiu následkem online výuky“ a 4) „zvýšení motivace k osobnímu a profesnímu rozvoji následkem online výuky“.

Kladná zkušenost s dobrovolnictvím

Většina participantů a participantek měla s dobrovolnictvím zkušenost již před vypuknutím koronavirové krize. Během ní se pak u mnohých potřeba pomáhat touto formou druhým ještě znásobila. Dobrovolnictví chápou jako smysluplnou činnost, která je prospěšná nejen těm, jimž se pomáhá, ale také jim samotným, např. zvyšováním osobní pohody. Zde nás nejvíce zajímalo to, jaký dopad má dobrovolnictví na vnímání psychologické profese a vlastní psychologické kompetence. Mohlo jít např. o uvědomění si přítomnosti a užitečnosti psychologie i v jiných profesích a utvrzení o správné volbě oboru jako u Radka.

„Když první vlna pominula a bylo jasné, že to bude na dýl, tak jsem se kopl do zadku a začal jsem se po něčem poohlížet. Nakonec jsem se přes spolužáka dostal ke kontaktnímu centru pro lidi bez domova (...), a tam jsem se pak zapojil a docházel jsem tam dlouhodobě, pak jsem si tam odchodil i praxi do školy. (...) Viděl jsem zblízka další skupinu lidí, kterým je potřeba pomoci a kteří by ideálně taky potřebovali psychologa, ale pomáhat lidem, to jsem chtěl vždycky... V téhle činnosti jsem si spíš potvrdil to, co jsem věděl. (...) Přímo tam, kde jsem dělal já, psycholog nebyl, spíš sociální pracovníci, ale i velká část jejich práce je postavená na psychologii a vlastně tam psychologa dost supluje, což byla jedna z věcí, co jsem si uvědomil. Že i jiný povolání jsou nabitý psychologii.“ (Radek, 102–113)

Nebo o posílení vlastních psychologických kompetencí v každodenním životě i v profesionálních kontextech jako např. u Josefiny a Elišky.

„Jo, tak obohatilo mě to určitě. Víc se třeba snažím zaměřovat na aktivní naslouchání, což je třeba něco, co vidím i v tom normálním životě, když třeba přítel má nějaký špatnej den nebo tak, a normálně bych mu to nějak shodila a řekla mu, prosím tě, nedělej, ale teď se snažím mu to jako validovat a povídat si s ním o tom, jak se cítí a takhle. (...) Snažím se to aplikovat nějak v životě, a i v tom dobrovolnictví, takže jako je to super.“ (Josefina, 98–102)

„Třeba to, že jsem šla někam dobrovolně pomáhat (...) to jsem měla radost, že jsem do toho šla a že mě to bavilo. A že jsem si vytvořila prostě vztah k těm dětem, který ke mně nebyly často vůbec hodný, a že

to vlastně ze mě dělalo lepšího psychologa ne proto (...) že bych z toho měla (...) nějaký velký potěšení potom, jako měla jsem samozřejmě, protože jsem ze sebe měla dobrou pocit, ale z té samotný aktivitu zase tak dobrou pocit jako nevznikal, a přesto jsem to dělala, protože jsem měla potřebu, aby se to udělalo.“ (Eliška, 634–642)

V následujícím úryvku Robin popisuje, jak se její předchozí vzdělání propojilo s dobrovolnickou praxí, což posílilo její vnímání vlastní sebeúčinnosti jako dobrovolnice a budoucí psycholožky.

„Spíš mně přišlo, že tím, že jakoby to studuju, tak víc jako třeba jsem dokázala porozumět těm dětem, že mně přijde, že tím, že třeba ten učitel moc neví, tak si řekne ,ty jo, on se chová tak a tak‘, ale když studuješ tu psychologii, tak si řekneš ,on se tak chová proto a proto, a všichni se tak chovají‘, takže jako tě to méně jako asi stresuje, protože víš, že to je normální.“ (Robin, 154–157)

Dopady vlastních psychických problémů

(a problémů svých blízkých)

způsobených koronavirovou krizí

Všichni participanté a participantky zaznamenali dopady koronavirové krize na psychické zdraví ať už u sebe, nebo svých blízkých. Toto zhoršení mohlo vyústit až do vyhledání odborné pomoci. Tato zkušenost však u některých participantů a participantek mohla mít pozitivní dopad na jejich vnímání psychologie nebo i na motivaci ke studiu. Například Robin, která prošla vlastními problémy bez odborné pomoci, si nyní více uvědomuje důležitost psychologie, ač tvrdí, že na její motivaci ke studiu toto nemělo vliv.

„Spíš jsem si uvědomila prostě fakt tu důležitost té profese. (...) Spíš si myslím, že na to, že ju studuju a vím (...), že prostě můžeš těm psychologům napsat, a teď ta možnost fakt byla, tak na to, že to vím všechno, tak jsem to stejně sama neudělala, což jako je takové zajímavé celkem, víš co...“ (Robin, 219–224)

Eliščina zkušenost s psychickými problémy jejich blízkých ji zase motivovala k hlubšímu studiu a pocítla potřebnost sebe samé jako psychologa.

„Takže mě tak začínaj vnímat tak jako potřebnou, jako psychologa a já mám zas na druhou stranu pocit, že to chci studovat víc, že to chci dělat dobře, abych jim byla schopná pomoci. Nebo jim třeba doporučit někoho, kdo je lepší, ale to nejdřív musím prostě rozumět tomu, kdo je fakt jako dobrý psycholog.“ (Eliška, 769–772)

Z opačné strany, Daniel si uvědomil důležitost sociálních kontaktů pro zvládání osobních problémů, která může být suplována právě odbornou psychologickou pomocí.

„No ještě mě napadá – něco víc k těm sociálním kontaktům. Třeba že, hm – co se váže třeba i k tomu, že někdo vyhledával pak tu pomoc, psychologickou, prostě po koruně. Tak mně přijde, že hrozně moc dělá to, když si s kamarádama můžeš prostě popovídat o něčem nebo když můžeš hnedka reflektovat třeba tu přednášku nebo tak.“ (Daniel, 241–244)

Snížení motivace ke studiu následkem online výuky

Přestože se respondenti shodovali na tom, že distanční výuka má jak své výhody, tak nevýhody – kromě Radka (71–72), kterému dle jeho slov tato forma nesedla vůbec –, nesporně u většiny z nich došlo z důvodu online výuky a jiných vnímaných omezení (jako např. zrušení praxí) ke snížení motivace ke studiu. Neměli v tomto režimu motivaci zapojovat se do výuky, diskutovat a ani zájem prohlubovat při ní své poznatky.

„Občas jsem byl rád, že můžu prostě zůstat doma, koukat se doma na tu přednášku. Ale zase mě to třeba nemotivovalo k tomu jako se nějak vyjadřovat, ptát se na nějaké dotazy, protože sedíš za tím počítačem, což je prostě anonymní. Ani se tě jako nikdo moc na nic nemusí moc ptát.“ (Daniel, 195–198)

Robin (180) i Daniel ovšem dodávají, že u nich tento problém přetrvává i při výuce prezenční, přičemž Daniel předpokládá, že na vině je nejen samotná koronavirová krize a neustálé přechody mezi online a prezenční formou výuky, ale i nerealistická očekávání vztahující se k plynulému návratu k tzv. normálu.

„Taky občas nemám tu motivaci, i když je to teda prezenční. Takže to asi není ten hlavní činitel. Hm. Nějak se jako donutit k tomu dělat něco do školy, dělat nějaký úkoly, tak taky to není jednoduchý a myslím si, že to souvisí i s tím, že si pořád vlastně tak trochu zvykáme, že jo. Najednou na ten přechod. Že sis musel zvyknout na přechod do online formy a do – a prostě na tu celou koronavirovou krizi a lockdown a všechno. Tak teďka jako není podle mě samozřejmý si myslet, že jak se to vrátí do normálu, tak všichni prostě hnedka najedou zpátky do starých kolejí. Přece jenom to bylo přes rok, že jo, nebo prostě dlouho a chcete jít na to pomalu.“ (Daniel, 208–214)

Zvýšení motivace k osobnímu a profesnímu rozvoji následkem online výuky

Paradoxně, ačkoliv motivace k online studiu klesala, větší časové možnosti poskytlly většině respondentů

prostor k seberozvoji a profesnímu rozvoji, např. formou četby knih či sledováním filmů s psychologickou tematikou, jak ilustrují následující úryvky.

„Jo, takže v té době, tak jakože četla jsem knížky dost no. Tedka už tolik ne... Není to priorita, nemám čas, ale tehdy jsem čas měla, takže jsem četla. Možná na filmy jsem se dívala nějaké třeba, víc jako vyhledávám takové jakože, víš co, na zamýšlení možná.“ (Robin, 189–191)

„Začala jsem číst povinnou četbu a soustředila jsem se na to líp díky tomu. Měla jsem celkově čas na to studium a na to všechno.“ (Uršula, 102–103)

Daniela navíc zkušenost s distanční výukou později motivovala k věnování většímu úsilí studiu v prezenční formě, protože se během lockdownu cítil ochuzen o kontakt se svými spolužáky a zároveň se nyní obává dalšího možného uzavírání škol.

„Jo, chci tedka právě stihnout co nejvíc věcí jako prezenčně. Chci si to pořádně užít. Chodím – snažím se chodit jako na většinu přednášek, i když třeba to není nějaký téma, který by mě zajímalo, ale už jen proto, že můžu, tak to chci využít.“ (Daniel, 204–206)

4 Diskuze

Cílem této vícepřípadové studie bylo prozkoumat, k jakým změnám (pokud vůbec) došlo v důsledku koronavirové krize u studentů a studentek psychologie ve vnímání psychologie a v jejich motivaci ke studiu a seberealizaci v tomto oboru. Zaměřili jsme se jak na osobní úroveň samotných studentů a studentek, tak na to, jak tato témata z jejich pohledu rezonovala ve společnosti. Naším záměrem bylo popsat pocity, chování a motivaci spojené se studiem psychologie a vnímáním oboru u studentek a studentů psychologie FF MUNI při koronavirové krizi a zjistit jejich případné změny a důvody těchto změn.

Co se týká první výzkumné otázky („Jak [pokud vůbec] ovlivnila koronavirová krize motivaci studentek a studentů psychologie ke stávání se psychologem a jejich vnímání této profese?“), lze říci, že tyto dopady byly vesměs pozitivní – tváří v tvář nárůstu prevalence psychických problémů ve společnosti (Salari et al., 2020; Adamson et al., 2020) si participanté a participantky ještě více uvědomovali smysluplnost svého budoucího povolání a současného studia. Dva z hlavních motivů – pomoc druhým a vnímaná potřebnost profese – se během studia nebo koronavirové krize nezměnily, ale spíše posílily. Stejně motivy v předpandemické době u studentů a studentek psychologie identifikovali Tenkl (2013) a Křižáková (2019). Navíc zvýšená poptávka po psychologických profesích, a tedy vidina budoucího uplatnění, u některých respondentů také

působila motivujícím způsobem, a to i přes vnímané zvýšení náročnosti těchto profesí (Křižáková, 2019) kvůli nutnému online způsobu práce. Taktéž popisují (až na jednu výjimku), že právě díky probíhající krizi je v jejich očích i společnost otevřenější směrem k těmto profesím a celkově k debatě o duševním zdraví. Respondenti, které koronavirová krize dovedla k zapojení do dobrovolnických aktivit, navíc popisují jednak pocit navýšení vlastních psychologických kompetencí při kontaktu s klienty a klientkami, jednak uvědomění provázanosti psychologie s jinými obory a její potřebnost v nich.

Jako negativní však vnímají snížení motivace ke studiu následkem přechodu na distanční výuku (viz také Kůsová, 2021). Zde jsme se cíleně nedoptávali na konkrétní faktory snížení motivace ke studiu, nicméně toto tematizované snížení motivace v našich datech je konzistentní s předchozími studiemi (Camacho et al., 2021; Cao et al., 2020; Cosmas, 2022; Elmer et al., 2020; Fruehwirth et al., 2021; Klootwijk et al., 2021; Laranjeira et al., 2022; Marler et al., 2021; Rahman et al., 2021; Tan, 2020).

Basadienová a kol. (2022), Meeter a kol. (2020) a Usherová a kol. (2021) poskytují prvotní rozhled v otázce, proč se motivace ke studiu snížila, avšak hlubší výzkum zaměřený na tuto otázku stále chybí. Nicméně, zároveň ve vztahu k online výuce participanté a participantky paradoxně popisují i větší prostor pro osobní i profesní růst v rámci psychologie – zaměření „na sebe“ –, což vnímají pozitivně s ohledem na své další směřování v oboru. To doplňuje pohled na dosavadní chápání převážně negativních dopadů pandemie na studium. Motiv většího prostoru pro osobní rozvoj v širším smyslu ve své práci zaměřené na studenty a studentky FHS identifikovala také Kůsová (2021).

Na naši druhou výzkumnou otázku („Jakým faktorem je pro tyto případné změny příkládána v narrativech participantů a participantek váha?“) jsme již částečně odpověděli výše. Shrňme tedy, že pravděpodobně nejvýznamnějším faktorem přispívajícím ke změně vnímání psychologie byl nárůst psychických problémů ve společnosti. Ten se vztahuje jak ke zkušenosti s těmito problémy u samotných respondentů či jejich blízkých, tak ke zvýšení poptávky po psychologických a psycholožkách. Dalším výrazným faktorem zvyšujícím pozitivní vnímání profese a motivaci ke studiu byla zkušenost s dobrovolnictvím. Ambivalentním faktorem zde byla online výuka, která z jedné strany motivaci ke studiu snižovala, z druhé ji zvyšovala. Na druhé straně je od vlivu pandemie na vnímání studia těžké oddělit vliv samotného studia a prohlubování a rozšiřování poznatků z psychologie, které také mělo dle participantů a participantek pozitivní dopad na motivaci ke studiu.

Je však možné, že vedení návazných rozhovorů specificky zaměřených na tyto identifikované faktory by proměnilo jejich interpretaci. Právě jednorázovost

rozhovorů vnímáme jako jedno z největších omezení našeho výzkumu. Jako další výrazné omezení vnímáme fakt, že pro většinu respondentů je období před pandemií shodné s obdobím před nástupem na psychologii. Některé interpretace proměn tak mohou být zkresleny, např. je otázka, jak byl porovnán „kovidový“ faktor dobrovolnictví s případným „nekovidovým“ faktorem povinných praxí v rámci studia. Třetím omezením je malý počet a nízká variabilita participantů a participantek. Obdobná zjištění ohledně motivace ke studiu a online výuky obecně však uvádí i Kúsová (2021), která zkoumala heterogennější populaci studentů a studentek FHS UK.

Další výzkum by se mohl zaměřit na to, jak krize ovlivnila vnímání profese a motivaci ke studiu u studentů a studentek končících ročníků vs. začínajících ročníků. Dále by bylo potřeba zaměřit se na studenty a studentky různých kateder psychologie v České republice, nakolik se organizace a kvalita online výuky mohly různit napříč různými pracovišti, což také mohlo mít vliv na motivaci ke studiu během pandemie.

Za zmínku též stojí, že participant i participantky hovořili o psychologii jako o pseudovědě v očích veřejnosti. V této studii jsme se na možné změny vnímání vědeckosti psychologie cíleně nedoptávali, bylo by proto zajímavé v další studii sledovat, zda a jak se vnímání vědecké povahy psychologie změnilo následkem koronavirové krize (viz Richardson & Lacroix, 2021). Ačkoli nepředpokládáme nutně posun směrem k vnímání psychologie jako „vědecktější“ ve smyslu přírodních věd, setkání s nutností aplikované psychologie následkem krize nepochybně vedlo ke konceptuální změně jak u studentů, tak i veřejnosti, což lze číst i v našich datech v tématech „změna vnímání psychologie ve společnosti kvůli koronavirové krizi“ a „osobní změny ve vztahu k psychologii“. Nové pole pro zkoumání této otázky může též představovat další společenská krize v podobě ruské agrese na Ukrajině, která se sebou též nese potřebu psychologické intervence.

5 Závěr

Jedním z důležitých zjištění naší studie, které má potenciální praktické implikace ve výuce psychologie, je důležitost odborné praxe nebo dobrovolnické práce pro posilování vlastní sebeúčinnosti studujících jako psychologů a následné posilování motivace ke studiu a k výkonu budoucí profese. Právě společenské krize, kterým naše společnosti v posledních letech čelí, představují pro studenty a studentky psychologie možnost stát se platnými aktéry při zmírňování jejich dopadů např. v roli dobrovolníků a dobrovolnic.

Poděkování

Na tomto místě bychom chtěli poděkovat Veronice Čapkové, Terezii Paduchové a Barboře Pliskové za pomoc při sběru dat a účast na prvních fázích vzniku této práce.

Literatura

- Adamson, M. M., Phillips, A., Seenivasan, S., Martinez, J., Grewal, H., Kang, X., ... & Spiegel, D. (2020). International Prevalence and Correlates of Psychological Stress during the Global COVID-19 Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(24), 9248. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph17249248>
- Aknin, L. B., De Neve, J.-E., Dunn, E. W., Fancourt, D. E., Goldberg, E., Helliwell, J. F., ... & Ben Amor, Y. (2022). Mental Health During the First Year of the COVID-19 Pandemic: A Review and Recommendations for Moving Forward. *Perspectives on Psychological Science*, 17456916211029964. DOI: <https://doi.org/10.1177/17456916211029964>
- Babinčák, P., & Babjáčová J. (2022). Coronavirus anxiety in Slovakia during the second wave of the pandemic – Associations with depression, insomnia and generalized anxiety disorder. *Human Affairs*, 32(2), 228–240. DOI: <https://doi.org/10.1515/humaff-2022-0017>
- Basadien, T., Botha, C., Eksteen, S., Holland, N., Ilhan, E., Kavalieratos, ... & Adonis, T. (2022). Exploring psychology students’ experience of their online learning experience in developing contexts: A qualitative study. *INTED2022 Proceedings*, 8421–8429. DOI: <https://library.iated.org/view/BASADIEN2022EXP>
- Camacho, A., Correia, N., Zaccoletti, S., & Daniel, J. R. (2021). Anxiety and Social Support as Predictors of Student Academic Motivation During the COVID-19. *Frontiers in Psychology*, 12. Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2021.644338>
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research*, 287, 112934. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>
- Cosmas, G. (2022). First-Year University Students’ Psychological Well-being Through Seven Weeks of Online Learning During the COVID-19 Pandemic. *Postmodern Openings*, 13(1 Sup1), 465–479. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/13.1Sup1/436>
- Džuka, J., Klučárová, Z., & Babinčák, P. (2021). Covid-19 in Slovakia: Economic, social and psychological factors of subjective well-being and depressive symptoms during a pandemic. *Československá Psychologie*, 65(2), 125–145. DOI: <https://doi.org/10.51561/cspych.65.2.125>
- Elmer, T., Mepham, K., & Stadtfeld, C. (2020). Students under lockdown: Comparisons of students’ social networks and mental health before and during the COVID-19 crisis in Switzerland. *PLOS ONE*, 15(7), e0236337. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0236337>
- Flick, U. (2018). *An introduction to qualitative research*. London: Sage.
- Fruehwirth, J. C., Biswas, S., & Perreira, K. M. (2021). The Covid-19 pandemic and mental health of first-year college students: Examining the effect of Covid-19 stressors using

- longitudinal data. *PLOS ONE*, 16(3), e0247999. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247999>
- Klootwijk, C. L. T., Koele, I. J., van Hoorn, J., Güroğlu, B., & van Duijvenvoorde, A. C. K. (2021). Parental Support and Positive Mood Buffer Adolescents' Academic Motivation During the COVID-19 Pandemic. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 780–795. DOI: <https://doi.org/10.1111/jora.12660>
- Křižáková, M. (2019). *Pochybnosti o volbě oboru u bakalářských studentů psychologie*. Bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci. Archiv závěrečných prací Theses. Dostupné z: https://theses.cz/id/1uvr4r/Bc._prce_Pochybnosti_o_volb_oboru_u_bakalskch_student_psy.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dkri%C5%BE%C3%A1kov%C3%A1%26star%3Dt%3D1
- Kůsová, T. (2021). *Dopady koronavirové krize na vysokoškolské studující z genderové perspektivy: případová studie*. Bakalářská práce, Univerzita Karlova. Archiv závěrečných prací CUNI. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/150670/130317795.pdf?sequence=1>
- Laranjeira, C., Dixe, M. A., Valentim, O., Charepe, Z., & Querido, A. (2022). Mental Health and Psychological Impact during COVID-19 Pandemic: An Online Survey of Portuguese Higher Education Students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(1), 337. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph19010337>
- Lečbych, M. (2021). Relationships between COVID-19 disease and mental disorders: A view from practice in clinical psychology. *Československá psychologie*, 65(5), 490–501. DOI: <https://doi.org/10.51561/cspsych.65.5.490>
- Marler, E. K., Bruce, M. J., Abaoud, A., Henrichsen, C., Suksatan, W., Homvisetvongsa, S., & Matsuo, H. (2021). The impact of COVID-19 on university students' academic motivation, social connection, and psychological well-being. *Scholarship of Teaching and Learning in Psychology*. Advance online publication. DOI: <https://doi.org/10.1037/stl0000294>
- Masaryk, R. (2021). *Ten druhý výskum: Úvod do kvalitativních metod v psychologii*. Bratislava: Vydavateľstvo UK.
- Meeter, M., Bele, T., Hartogh, C. d., Bakker, T., de Vries, R. E., & Plak, S. (2020, October 11). *College students' motivation and study results after COVID-19 stay-at-home orders*. DOI: <https://doi.org/10.31234/osf.io/kn6v9>
- Pelikan, E. R., Lüftenegger, M., Holzer, J., Korlat, S., Spiel, C., & Schober, B. (2021). Learning during COVID-19: The role of self-regulated learning, motivation, and procrastination for perceived competence. *Zeitschrift Fur Erziehungswissenschaft: ZfE*, 1–26. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11618-021-01002-x>
- Prati, G., & Mancini, A. D. (2021). The psychological impact of COVID-19 pandemic lockdowns: A review and meta-analysis of longitudinal studies and natural experiments. *Psychological Medicine*, 51(2), 201–211. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0033291721000015>
- Prime, H., Wade, M., & Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 75(5), 631. DOI: <https://doi.org/10.1037/amp0000660>
- Rahman, Md. H. A., Uddin, M. S., & Dey, A. (2021). Investigating the mediating role of online learning motivation in the COVID-19 pandemic situation in Bangladesh. *Journal of Computer Assisted Learning*, 37(6), 1513–1527. <https://doi.org/10.1111/jcal.12535>
- Rajčáni, J., Vytkačová, S., Botíková, V., & Šuhajdová, B. (2022). Predictors of traumatic stress in nurses during the COVID-19 pandemic. *Československá Psychologie*, 66(1), 17–29. DOI: <https://doi.org/10.51561/cspsych.66.1.17>
- Rajčániová, E., Ferenčíková, P., Tomšík, R., & Kopányiová, A. (2021). Prežívanie krízy v rodinách počas pandémie Covid-19 na Slovensku. *Psychologie a její kontexty*, 11(2), 35–53. DOI: <https://doi.org/10.15452/PsyX.2020.11.0009>
- Salari, N., Hosseinian-Far, A., Jalali, R., Vaisi-Raygani, A., Rasoulpoor, S., Mohammadi, M., Rasoulpoor, S., & Khaledi-Paveh, B. (2020). Prevalence of stress, anxiety, depression among the general population during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Globalization and Health*, 16(1), 57. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12992-020-00589-w>
- Sibley, C. G., Greaves, L. M., Satherley, N., Wilson, M. S., Overall, N. C., Lee, C. H. J., ... & Barlow, F. K. (2020). Effects of the COVID-19 pandemic and nationwide lockdown on trust, attitudes toward government, and well-being. *American Psychologist*, 75(5), 618. DOI: <https://doi.org/10.1037/amp0000662>
- Tan, C. (2020). The impact of COVID-19 on student motivation, community of inquiry and learning performance. *Asian Education and Development Studies*, 10(2), 308–321. DOI: <https://doi.org/10.1108/AEDS-05-2020-0084>
- Tomšík, R., Rajčániová, E., & Ferenčíková, P. (2021). Prežívanie úzkosti, stresu, osamelosti a well-being rodičov počas prvej a druhej vlny pandémie koronavírusu na Slovensku. *Diskuze v psychologii*, 3(1), 9–21. DOI: <https://doi.org/10.5507/dvp.2021.002>
- Urban, M., & Urban, K. (2020) What can we learn from gritty persons? Coping strategies adopted during COVID-19 lockdown. *Mediterranean Journal of Clinical Psychology*, 8(3), 1–21. DOI: <https://doi.org/10.6092/2282-1619/mjcp-2518>
- Usher, E. L., Golding, J. M., Han, J., Griffiths, C. S., McGavran, M. B., Brown, C. S., & Sheehan, E. A. (2021). Psychology students' motivation and learning in response to the shift to remote instruction during COVID-19. *Scholarship of Teaching and Learning in Psychology*. DOI: <https://doi.org/10.1037/stl0000256>
- Zaccoletti, S., Camacho, A., Correia, N., Aguiar, C., Mason, L., Alves, R. A., & Daniel, J. R. (2020). Parents' Perceptions of Student Academic Motivation During the COVID-19 Lockdown: A Cross-Country Comparison. *Frontiers in Psychology*, 11. Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2020.592670>

Příloha: Scénář interview

A) Vnímání psychologie (ve společnosti)

- a. Před koronavirovou krizí, jak bylo podle tebe vnímáno povolání psychologa?
- b. Máš pocit, že koronavirová krize přinesla něco, kvůli čemu by společnost mohla začít vnímat tohle povolání jinak?
- c. A přijde ti, že společnost dnes vnímá toto povolání jinak? Co se případně změnilo?

B) Vnímání psychologie (osobní)

- a. Než jsi šla/šel studovat psychologii, co pro tebe znamenalo být psycholožkou/psychologem?
- b. Co to pro tebe znamená teď, když psychologii studuješ?

C) Motivace ke studiu

- a. Máš něco, co tě motivovalo k tomu, abys šla/šel studovat psychologii?
- b. Máš něco, co tě teď motivuje k tomu, abys studoval/a psychologii dál?
  - i. Pokud ne, proč to zmizelo?
  - ii. Pokud je to něco jiného, proč je to něco jiného?
  - iii. Pokud je to stejné, změnilo se to přece jen nějak? Proč?

D) Náročnost povolání

- a. V porovnání s jinými zaměstnáními, máš pocit, že povolání psychologa je náročné?
- b. Co je na něm náročné?
- c. Co se týká koronavirové krize, uvědomil/a sis někdy náročnost povolání psychologa právě v souvislosti s koronavirovou krizí? V souvislosti konkrétně s čím?
- d. Vnímáš kvůli koronavirové krizi náročnost tohoto povolání jinak? Z jakých důvodů to případně vnímáš jinak?
  - i. Řekl/a bys, že to nějak ovlivňuje/ovlivnilo tvoji motivaci ke studiu? Jak?

E) Potřeba povolání

- a. V porovnání s jinými zaměstnáními, máš pocit, že povolání psychologa je potřebné?
- b. Proč je potřebné?
- c. Co se týká koronavirové krize, uvědomil/a sis někdy potřebnost psycholožek/psychologů právě v souvislosti s koronavirovou krizí? V souvislosti konkrétně s čím?
- d. Přijde ti, že koronavirová krize nějak zasáhla do toho, jak jsou psycholožky/psychologové potřební? Jak?

- e. Vnímáš teď ty sama/sám potřebnost psycholožek/psychologů jinak? Z jakých důvodů to případně vnímáš jinak?

- i. Řekl/a bys, že to nějak ovlivňuje/ovlivnilo tvoji motivaci ke studiu? Jak?

F) Co krize umožnila

- a. Cítil/a jsi během koronavirové krize potřebu zapojit se do nějakých dobrovolnických aktivit?
- b. Do jakých ses případně zapojil/a?
  - i. Jak k tomu došlo?
  - ii. Jak ses k tomu dostal/a?
  - iii. Na čím popud to bylo?
  - iv. Šla/šel jsi do toho sama/sám, nebo s někým?
  - v. Jak často a jak dlouho jsi dobrovolničil/a?
  - vi. Co byl ten moment, který tě přiměl s tím skutečně začít?
  - vii. Setkal/a ses během dobrovolničení s něčím, co změnilo to, jak vnímáš náročnost takových profesí, jako je psycholožka/psycholog?
  - viii. Řekl/a bys, že to nějak ovlivnilo to, proč se chceš nebo nechceš stát psycholožkou/psychologem?
  - ix. Vnímáš kvůli dobrovolničení nějak jinak potřebnost takových profesí, jako je psycholožka/psycholog?
  - x. Řekl/a bys, že to nějak ovlivnilo to, proč se chceš nebo nechceš stát psycholožkou/psychologem?
- c. Zapojoval/a ses do nějakých dobrovolnických aktivit už předtím? Jakých?
- d. Je něco, co jsi během nebo v důsledku koronavirové krize začal/a dělat, co ti pomáhá k tomu stát se psycholožkou/psychologem?

G) Co krize znemožnila

- a. Jsou nějaké činnosti, které jsi v rámci svého rozvoje v oblasti psychologie dělal/a nebo chtěl/a dělat a koronavirová krize tě v tom omezila? Pokud ano, jaké?

H) Prožitek krize

- a. Vnímál/a jsi dopady koronavirové krize na psychické zdraví u sebe nebo svých blízkých?
  - i. Máš ve svém okolí někoho, kdo se vlivem koronavirové krize dostal do psychických potíží?
  - ii. Pokud ano, vyhledal/a (jsi) odbornou pomoc?
  - iii. Jak tento zážitek případně ovlivnil to, proč studuješ psychologii?

- I) Je něco, o čem máš pocit, že by zde mělo zaznít, ale nezaznělo?